

ז' בחשוון תשפ"ב
13 אוקטובר 2021
14533

דוד המלך כמייסד של המדינה היהודית העצמאית הראשונה מה זה אומר היום?

הרב יוסף כרמל

שיעור 1: מלכות בישראל – מונרכיה או דמוקרטיה?

1. דברים פרק יז פסוק יד - טו

(יד) כי תבא אל הארץ אשר יקוק אלהיך נתן לך וירשיתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי:

(טו) שום תשים עליך מלך אשר יבחר יקוק אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא:

2. רמב"ן (שם):

לדעת רבותינו יש בכתוב הזה תנאי נסתר, יאמר שום תשים עליך המלך שיבחר השם בו אם תוכל לעשות כן שיענך השם בנביאים, אבל איש נכרי לא תוכל לתת עליך לעולם. ועל דרך הפשט אמרו, 'שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו' ולא אשר שנא ה' אלהיך, כי הוא בחר בישראל ולהיות המולך מבחוריו ולא מקרב העמים אשר שנא". לפי הסבר זה, הבחירה נתונה בידי עם ישראל תוך כדי הגבלה לבחור רק מועמד שהקב"ה רוצה בו, מקרב ישראל. ודעתי בדרך הפשט, כי טעם 'אשר יבחר' שכל מולך על עמים מאת האלהים היא לו, כענין שכתוב (דניאל ד, כט) 'די שליט עלאה במלכות אנשא ולמן די יצבא יתגנה', וכך אמרו (בבא בתרא צא, ע"ב) 'אפילו ריש גרותא מן שמיא מוקמי ליה', יאמר 'שום תשים עליך מלך' כל אשר יהיה נגזר מן השמים שימלוך ואם הוא מקטני שבטי ישראל ומשפחתו הצעירה, אבל איש נכרי לא תמליך עליך לעולם". וכן על דרך הפשט 'המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו', כל שיבנו שם בית המקדש לה' הכל מרצון ה'.

3. העמק דבר דברים (פרשת שופטים) פרק יז פסוק יד

ונראה דמשום דהנהגת המדינה משתנה אם מתנהג עפ"י דעת מלוכה או עפ"י דעת העם ונבחריהם, ויש מדינה שאינה יכולה לסבול דעת מלוכה, ויש מדינה שבלא מלך הרי היא כספינה בלי קברניט, ודבר זה אי אפשר לעשות עפ"י הכרח מצות עשה, שהרי בענין השייך להנהגת הכלל נוגע לסכנת נפשות שדוחה מצות עשה, מש"ה לא אפשר לצוות בהחלט למנות מלך כל זמן שלא עלה בהסכמת העם לסבול עול מלך, עפ"י שרואים מדינות אשר סביבותיהם מתנהגים בסדר יותר נכון, או אז מצות עשה לסנהדרין למנות מלך, ומש"ה כתיב ואמרת וגו' שיהא העם מבקשים כך, אז שום תשים וגו'.

4. יהושע פרק א

(א) ויהי אחרי מות משה עבד יקוק ויאמר יקוק אל יהושע בו נון משרת משה לאמר:

- (ב) משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אפה וכל העם הזה אל הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל:
(ה) לא יתיצב איש לפניך כל ימי חייך כאשר הייתי עם משה אהיה עמך לא ארפך ולא אעזבך:
(ו) חזק ואמץ כי אפה תנחיל את העם הזה את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם:
(ז) רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימיו ושמואל למען תשכיל בכל אשר תלך:
(טז) ויענו את יהושע לאמר כל אשר צויתנו נעשה ואל כל אשר תשלחנו נלך:
(יז) ככל אשר שמענו אל משה כן נשמע אליך רק יהיה יקוק אלהיך עמך כאשר היה עם משה:
(יח) כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוונו יומת רק חזק ואמץ: פ

5. משיחתו של שאול והכתרתו כמלך

א. שמואל א ט' כה-כז, י' א

וירדו מהבמה העיר וידבר [רק] עם שאול על הגג: וישכמו ויהי כעלות השחר ויקרא שמואל [רק] אל שאול הגגה לאמר קומה ואשלחך ויקם שאול ויצאו שניהם הוא ושמואל החוצה: המה יורדים בקצה העיר ושמואל אמר אל שאול אמר לנער ויעברו לפנינו ויעברו ואתה [לבדך] עמד כיום ואשמיעך את דבר אלהים: ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו ויאמר הלוא כי משחך יקוק על נחלתו לנגיד

ב. שמואל א פרק י פסוק טז

(טז) ויאמר שאול אל דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתנות ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל: פ

ג. שמואל א פרק י פסוק יז - כז

(יז) ויצעק שמואל את העם אל יקוק המצפה:

(כ) ויקרב שמואל את כל שבטי ישראל וילכד שבט בנימין: ... וילכד שאול בן קיש ויבקשהו ולא נמצא:

...

(כד) ויאמר שמואל אל כל העם הראיתם אשר בחר בו יקוק כי איו כמהו בכל העם וירעו כל העם ויאמרו יחי המלך: פ

(כה) וידבר שמואל אל העם את משפט המלכה ויכתב בספר וינח לפני יקוק וישלח שמואל את כל העם איש לביתו:

(כו) וגם שאול הלך לביתו גבעתה וילכו עמו החיל אשר נגע אלהים בלבם:

(כז) ובני בליעל אמרו מה ישענו זה ויבזהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש: פ

ד. שמואל א פרק יא פסוק ה - טו

(ה) והנה שאול בא אחרי הבקר מן השדה ויאמר שאול מה לעם כי יבכו ויספרו לו את דברי אנשי יביש:

(ו) ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו את הדברים האלה ויחר אפו מאד:

...

(יא) ויהי ממחרת וישם שאול את העם שלשה ראשים ויבאו בתוך המחנה באשמרת הבקר ויכו את עמון עד חם היום ויהי הנשארים ויפצו ולא נשארו בם שנים יחד:

(יב) ויאמר העם אל שמואל מי האמר שאול ימלך עלינו תנו האנשים ונמיתם:

(יג) ויאמר שאול לא יומת איש ביום הזה כי היום עשה יקוק תשועה בישראל: ס

(יד) ויאמר שמואל אל העם לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה:

(טו) וַיִּלְכוּ כָּל הָעָם הַגָּלְגָל וַיִּמְלְכוּ שָׁם אֶת שָׂאוֹל לִפְנֵי יִקְוֹן בְּגִלְגָל וַיִּזְבְּחוּ שָׁם זִבְחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יִקְוֹן וַיִּשְׁמַח שָׁם שָׂאוֹל וְכָל אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד מָאֵד: פ

6. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף נד עמוד ב

והאמר שמואל: דינא דמלכותא דינא

רשב"ם (שם)

כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם דינא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והלכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון חבירו ע"פ חוק המלך הנהוג בעיר משום גזל.

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה ה, יא ו-יח

לפי שדין המלך דין הוא, ולא עוד אלא שהוא עובר המבריח ממכס זה מפני שהוא גוזל מנת המלך, בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל... במה דברים אמורים? במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים, אבל אם אין מטבעו יוצא, הרי הוא כגזלן בעל זרוע וכמו חבורת ליסטים המזויינין שאין דיניהן דין וכן מלך זה וכל עבדיו כגזלן לכל דבר" (הלכות גזלה ואבדה ה, יא ו-יח).

7. בראשית פרק א פסוק כו

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמֹתֵינוּ וַיִּרְדּוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבְהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ:

רש"י (שם)

נעשה אדם - אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. א ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו, ותשובת המיניסב כתב בצדו ויברא אלהים את האדם, ולא כתב ויבראו:

8. מיכה פרק ד פסוק ז - ט

(ז) ... וּמֶלֶךְ יִקְוֹן עֲלֵיהֶם בְּהַר צִיּוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: פ

(ח) וְאַתָּה מְגִדֵּל עֵדֶן עֹפֵל בַּת צִיּוֹן עֲדִיךְ תֹּאֲתָה וּבָאָה הַמְּשַׁלָּה הָרֹאשְׁנָה מִמְּלַכַת לְבַת יְרוּשָׁלַם:

(ט) עַתָּה לָמָּה תִרְעִיעִי רַע הַמֶּלֶךְ אִין בְּךָ אִם יוֹעֲצֶךָ אָבָד כִּי הִחֲזִיקְךָ חֵיל כִּיּוֹלָדָה: